

Tilburg,

tijdschrift voor geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt driemaal per jaar

Jaargang 27, nr. 1
april 2009

Uitgave

Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgoed
K.v.K.: S 41096029 • ISSN: 0168-8936

www.historietilburg.nl

Redactie

Ronald Peeters (eindredactie)
Jeroen Ketelaars, Rob van Putten

Redactiesecretariaat

Ronald Peeters
Montfortanenlaan 96
5042 CX Tilburg
rpeeters@historietilburg.nl

Abonnement

€ 14,50
Losse nummers
verkrijgbaar in de
boekhandel (€ 4,95)
Abonneren door
overmaking op de
rekening van de Stichting
tot Behoud van Tilburgs
Cultuurgoed te Tilburg

Gironummer 5625554
AMRO-bank rek.nr.
42.81.63.343
onder vermelding van
'abonnement 2009'

Omslagfoto:

Tentoonstelling 1909 (RAT)

Vormgeving

Ronald Peeters

Opmaak en druk

Drukkerij Gianotten B.V., Tilburg

Ten geleide

Het kan eigenlijk geen enkele Tilburger ontgaan zijn: in 2009 viert Tilburg feest. De aftrap van het feestjaar vond op 1 januari op grootse wijze plaats op het Willemsplein. Nog tal van andere activiteiten staan de komende maanden op de planning. Een van de redenen van al die feestelijkheden die nog staan te gebeuren, is de verheffing in 1809 van het toenmalige dorp Tilburg tot stad.

Ook tijdschrift *Tilburg* staat uitgebreid stil bij die historische gebeurtenis. De bijdragen in dit nummer hebben dan ook alle betrekking op dat belangrijke jaar 1809. Zo beschrijft Ton Wagemakers de rol die de textiel twee eeuwen geleden in Tilburg innam en neemt Henk van Doremalen de nijverheidstentoonstelling onder de loep die in 1909 werd georganiseerd ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de stad Tilburg. De gedegen bijdrage van wijlen C.J. Weijters, waarin de toekenning van de stadsrechten nauwkeurig wordt besproken, verscheen weliswaar al eerder in *Rooms Leven/Kerknieuws*, maar heeft aan houdbaarheid niet ingeboet. Reden voor de redactie om Weijters' oorspronkelijke artikelenreeks nu integraal in dit tijdschriftnummer op te nemen. Martin de Bruijn wijdde een bijdrage aan de in de textiel en politiek actieve Jan Anthonie Sebastiaan van Spaendonck (1755-1831), Ed Schilders beschrijft hoe een theaterstuk in 1809 voor behoorlijk wat opschudding zorgde, en Astrid de Beer en Petra Robben laten zien hoe tweehonderd Tilburgse vrouwen met totaal verschillende achtergronden ieder op hun eigen manier de stad Tilburg en de textiel beleven.

Al met al een overval nummer, passend bij een stad die zijn tweehonderdste verjaardag viert.

De redactie

Inhoud

- 3** **C.J. Weijters:**
Tilburg tot stad verheven - 18 april 1809

  - 12** **Ed Schilders:**
De Comediekwestie

  - 15** **Ton Wagemakers:**
Over de belangrijkheid van de Tilburgse textiel omstreeks 1809

  - 21** **Martin W.J. de Bruijn:**
Jan Anthonie Sebastiaan van Spaendonck in het licht van zijn tijd

  - 36** **Henk van Doremalen:**
De Internationale Tentoonstelling Stad Tilburg 1809-1909

  - 40** **Astrid de Beer en Petra Robben:**
200 vrouwen. Een ontmoeting in textiel

  - 45** **Tilburg kort:**
*Tilburg signalement LXIII
Een wijd land. Koningsoord in Brabant
Encyclopedie van Tilburg*
-

Tilburg tot stad verheven

18 april 1809

C.J. Weijters *

* Met dank aan de heer A.P.M. Weijters te Valkenswaard, zoon van C.J. Weijters, voor het verlenen van toestemming om deze artikelenserie opnieuw te publiceren.

C.J. Weijters (1894-1988) in 1981. (RAT)

In 1968 publiceerde C.J. Weijters (Tilburg 1894 - Valkenswaard 1988) een viertal artikelen in Rooms Leven/Kerknieuws, nummers 21 (17 mei), 22 (24 mei), 24 (7 juni) en 26 (21 juni) over de stadsrechtverlening van Tilburg in 1809 door koning Lodewijk Napoleon en de politieke gevolgen daarvan. Hieronder volgt een integrale herdruk van deze al meer dan veertig jaar oude artikelen-serie.

1 Hoog bezoek op komst

In het voorjaar van 1809, gedurende de maanden april en mei, bezocht koning Lodewijk Napoleon het departement Brabant. De voorbereiding op deze lange reis was een grote zorg van de landdrost van Brabant, mr. P. de la Court, die al weken van tevoren aan de besturen van de steden en dorpen, die de koning zou aandoen, de nodige instructies had doen toekomen om de ontvangst van Z.M. op waardige wijze te doen verlopen. De 25e maart gaf hij reeds een algemene aanwijzing om zo spoedig mogelijk de voorjaarschouwe te houden over wegen en bruggen, opdat alles tijdig gereed zou zijn voor het bezoek van de koning. Precies een week later, de 30e maart, verscheen een nieuwe mededeling van de landdrost, waarin hij ter kennis bracht de zo blijde als belangrijke tijding te hebben ontvangen, dat Z.M. de Koning na de 4e april het departement Brabant zou bezoeken. Vanaf deze dag moesten de vlaggen van de torens wapperen, zolang de koning binnen de grenzen van het departement zou verblijven. Verder gelastte, inviteerde of adhorteerde [*adhortatie* is 'aansporing', red.] de landdrost, al naargelang de verhouding, waarin hij tot de betreffende personen stond, om maatregelen te nemen en voorbereidingen te treffen op het hoge en vererende bezoek.

Tilburg in rep en roer

Na dit schrijven kwam men ook in Tilburg volop in actie. Het gemeentebestuur besprak in zijn vergadering van zaterdag 1 april de missive en kwam tot de vol-

gende besluiten. Alle personen met eigendom gelegen aan de publieke Straaten, Wegen en Baanen werden aangezegd te zorgen, dat die wegen, vooral de toegangswegen tot het dorp Donderdagavond a.s. *in de beste ordre* moesten zijn, want vrijdag daaraanvolgend zou daarover de schouw worden gevoerd. Het gemeentebestuur besloot verder de volgende dag opnieuw te vergaderen om met de burger-kapiteinen in de verschillende wijken, enkele notabelen en de hoofdlieden van de drie gilden enige noodzakelijke regelingen te treffen.

Versieren van het dorp

Met de eersten werd de versiering van het dorp besproken. Het bestuur kwam met een uitgewerkt plan voor de dag. Er zouden vijf erebogen worden opgericht, een op het Marktplein, op de Heuvel, aan het uiteinde van de Nieuwe Dijk, op de Veldhoven en op Korvel. De onkosten aan materiaal en arbeidsloon zouden voor rekening van de gemeente komen, de versiering zou ten laste komen van de burgerij, die haar bijdrage kon geven in de collecte, die de burgerkapiteinen verzocht werden te houden. Deze moesten ook de meisjes uit de verschillende wijken namens het gemeentebestuur uitnodigen de passende versierseilen te vervaardigen en ten slotte werd hun gevraagd zich met de leiding hiervan te belasten. De kapiteins namen het gevraagde gaarne op zich of zoals de notulen het meer feestelijk uitdrukken "alles 't welk bij hun gratieuselijk is aangenomen".

De erewacht

Hierna volgde een bespreking met de heren P. Vreede, J. de La Geneste. D. Gijben en B. Mutsaers. Hun werd gevraagd of zij *eenige uit het fabriekweezen en Notabelen dezer gemeente* wilden verzoeken *eene calvacade of erewagt* [wellicht is 'cavalcade' (= optocht te paard) bedoeld, red.] te vormen om de koning aan de grens van de gemeente te ontvangen en *gedurende deszelfs verblijf alhier onder Hoogstdeszelfs bevelen te staan*.

Ook deze heren hebben hun taak *gratieuselijk geaccepteerd* en reeds de volgende dag boden zij het bestuur een lijst van veertien personen aan om als erewacht te fungeren, waarbij Paulus Vreede als com-

"Het kasteeltje" van Martinus van Dooren aan de Nieuwe Dijk (latere Bisschop Zwijzenstraat) waar koning Lodewijk Napoleon in 1809 logeerde. Foto eind 19e eeuw. (RAT)

mandant en Arnoldus Diepen als adjudant bovenaan stonden. Vervolgens werd aan de hoofdlieden van de drie gilden gevraagd of deze ook mee wilden optrekken in de koninklijke stoet, waarin natuurlijk werd toegestemd.

Maar een feest is geen feest zonder muziek. Daarom zouden de *liefhebbers van 't Musiek* worden uitgenodigd om door het maken van muziek aan 's konings verblijf nog meer luister bij te zetten.

De koninklijke stoet

In grote trekken waren hiermede de voorbereidingen getroffen voor 't bezoek van koning Lodewijk Napoleon. De 4e april gingen de vlaggen omhoog aan de torenkerk en de Hasseltse kapel en nu was het verder wachten op nadere mededelingen en instructies.

Op donderdag 13 april vertrok de koning met een talrijk gevolg van het Loo om zijn Brabantse reis te beginnen. Niet minder dan achttien hofdignitarissen of andere voorname personen, waaronder de Minister van Binnenlandse Zaken, vergezelden hem op zijn tocht, waarbij nog kwam een commando van zestig cavalieristen en een vrij groot aantal bedienden.

Diezelfde dag nog ontvingen de betrokken gemeentebesturen in Brabant van de landdrost bericht, dat de koning zijn reis had aangevangen. Zij kregen tevens opdracht voor de nodige logementen te zorgen en maatregelen te treffen voor de stalling van de paarden. Het moest zo geregeld worden, dat in het huis, waar Z.M. zou logeren, daartoe ook gelegenheid was voor drie of vier personen uit 's konings gevolg. Voor tafelzilver behoefde men niet te zorgen; dat bracht de koning zelf mee evenals *zijne eigen fijne wijnen*.

Logies bij fabrikant van Dooren

Er werd verondersteld, zo luidde het verder in het bericht aan het gemeentebestuur van Tilburg, dat de koning in deze plaats zou logeren bij de heer Martinus van Dooren. Waarschijnlijk zijn hierover wel voorafgaande besprekingen gehouden of vertrouwelijke mededelingen gedaan. De bijzondere zorg van het gemeentebestuur voor het in orde maken en houden van

de Nieuwe Dijk, de straat waar Van Dooren woonde, doet wel vermoeden, dat het plaatselijk bestuur tenminste officieus op de hoogte was.

De keuze van Martinus van Dooren als gastheer van de koning bij zijn bezoek; aan Tilburg, kan enige verwondering wekken. Immers alle officiële personen, de leden van het gemeentebestuur en de schepensbank waren hierbij gepasseerd. Van Mosselveld tekent op dit punt aan, dat de maatschappelijke positie van de fabrikanten door hun rijkdom zeer gestegen was en hun een plaats had gegeven boven de regenten en ambtenaren. De ligging en de geschiktheid van de woning van Van Dooren - in de volksmond *het kasteeltje* genoemd - om enkele dagen als koninklijk verblijf te dienen, kan ook een factor van betekenis zijn geweest.

Zakelijk gastheer

Vanuit de vergadering van het gemeentebestuur ontving Martinus van Dooren ambtelijk mededeling, dat de koning te zijnen huize zou verblijven. Terstond na het ontvangen van deze kennisgeving verscheen de uitverkorene in de vergadering van het dorpsbestuur met een dubbel verzoek. Op de eerste plaats vroeg hij de heren zijn woning te willen komen bezichtigen. Vervolgens, hoe vererend de uitverkiezing voor Van Dooren voor hem moge zijn geweest, de fabrikant-gastheer bleef toch ook zakenman. Dit blijkt uit zijn tweede verzoek *dat hem van wege deze gemeente mogt worden goedgesproken voor de extra-ordinaire te rijzen kosten*.

Het gemeentebestuur willigde beide verzoeken in, hield zich verder bezig met de regeling van logies, inkwartiering van manschappen en stalling van paarden, alles bijeen een werk, dat ongetwijfeld niet zo eenvoudig is geweest en besloot nu ook over te gaan tot het planten van mastboompjes op de Heuvel, langs de Steenweg, de Nieuwe Dijk en de Zomerstraat. Hiermede waren de voorbereidende werkzaamheden voltooid en Tilburg was gereed zijn vorst op waardige wijze te ontvangen. Dit geschiedde op maandag 17 april 1809.

2 Omstreeks drie uren in de namiddag arriveerde de koning, komende van Moergestel, aan de grens van de gemeente Tilburg, waar hij even voorbij de Baars werd ontvangen door schoutciviel W. A. Dams en de 14 leden van de Garde d'Honneur onder commando van Paulus Vreede. Op de Heuvel stonden de leden opgesteld van de drie gilden St. Joris, St. Dionysius en St. Sebastiaan, die zich, toen de Koninklijke stoet daar was aangekomen, hierbij aansloten. Terwijl de klokken luidden en de muziek speelde, trok de koning onder het gejuich van de menigte langs de Nieuwe Steenweg en de Markt naar de Nieuwe Dijk, waar Z.M. ten huize van Martinus van Dooren zijn intrek nam. Hier vond de begroeting plaats door het gemeentebestuur, namens hetwelk de schoutciviel in een korte Franse toespraak de koning welkom heette. Hij bracht echter niet alleen de genegenheid en de vreugde van de Tilburgers tot uiting, maar ook hun moeilijkheden

en zorgen om de achteruitgang van handel en industrie door de oorlogsomstandigheden.

Belangstelling voor economische zorgen

De koning dankte welwillend voor de ontvangst en informeerde vervolgens naar de toestand der gemeente, waarop de schoutciviel in het kort antwoordde. Meer in het bijzonder liet hij uitkomen, dat het voor Tilburg van het grootste belang was, zowel voor de landbouw als voor de handel en de industrie, indien voor deze plaats een kanaal kon worden gegraven. De koning zegde toe deze kwestie te zullen laten onderzoeken en indien het mogelijk zou zijn aan het verlangen van de ingezetenen te voldoen.

Hierna werden de leden van het gemeentebestuur uitgenodigd de volgende morgen om acht uur weer aanwezig te zijn, ten einde de koning te vergezellen bij zijn voorgenomen bezoek aan enkele fabrieken en de kerken. De plechtige ontvangst was hiermede beëindigd. Daarna verleende de koning audiëntie aan kerkelijke personen, de garde d'Honneur van Tilburg en

*Koning Lodewijk Napoleon
op een schilderij van
Charles Howard Hodges.
(Rijksmuseum Amsterdam).*

Eindhoven, alsmede aan afgevaardigden uit de omliggende plaatsen.

Toneelvoorstelling in de Comedie

Om zeven uur 's avonds begaf de koning zich met zijn gevolg naar de Comedie om er een voorstelling bij te wonen. Deze Nieuwe Comedie lag nabij de oostelijke hoek van de tegenwoordige Heuvelstraat en Willem II straat. Het jaar te voren, in 1808 had de toneelvereniging, die sinds 1778 bestond onder de zinspreuk:

*De zucht om hulp te bién aan schamele deugd en vlijt
Kweekt hier de kunstmin aan, spoort onze nijverheid* zich hier gevestigd. Geheel in de geest van de toneelvereniging, die haar uitvoeringen gaf ten bate van het armbestuur, schonk de koning een gift van f 500 aan de Grote of Heilige Geestarme van Tilburg. Met het bijwonen van deze voorstelling was het programma van de eerste dag van 's konings bezoek afgewerkt.

Aan de schrijver van het *Tilburgse kroniekje* danken we nog de bijzonderheid, dat in de stoet, die de koning begeleidde, een troep voerlieden te paard meetrok met *blauwkielen* aan.

Wachten van acht tot elf, maar...

Op de tweede dag van het bezoek, dinsdag 18 april, was het gemeentebestuur om acht uur aanwezig aan de woning van Martinus van Dooren, 't Palijs, zoals het verslag zegt, om de koning op zijn tocht door Tilburg te vergezellen. De heren hebben lang moeten wachten, want pas om elf uur is de koning vertrokken. Zoals later bleek had hij die morgen een belangrijk besluit getekend.

De fabriek van zijn gastheer en die van Paulus Vreede, beide aan de Nieuwe Dijk gelegen, werden bezocht, alsook de torenkerk en de beide schuurkerken. Nadat Lodewijk van deze lange tocht was teruggekeerd, ontving hij het gemeentebestuur in afscheidsaudiëntie. De koning betuigde zijn grote voldoening over het bezoek aan Tilburg en deed mededeling, dat hij die morgen het besluit had ondertekend, waarbij deze plaats tot stad verheven werd. Het lag verder in zijn voornemen *van deze plaats een groote stad te maken, de fabrieken te favoriseeren door de buitenlandsche laakenen te bezwaaren en zoo mogelijk in het bezwaar van de binnenlandsche paspoorten te voorzien*. Ook maakte de koning zijn verlangen kenbaar, dat Tilburg een mooi stadhuis zou krijgen, dat op de Heuvel gebouwd zou moeten worden. Er dienden ook een hospitaal en een nieuwe gereformeerde kerk te komen.

Toen was het ogenblik van vertrek aangebroken. Het was ongeveer drie uur in de namiddag. Wederom luiden de klokken, de muziek speelde en dezelfde stoet, die de koning bij zijn intrede had begeleid, deed hem nu ook uitgeleide bij zijn vertrek naar 's-Hertogenbosch. De Garde d'Honneur genoot de hoge eer Z.M. op diens verzoek tot in de hoofdstad van Brabant te escorteren.

Weinig geloofwaardige voorstelling

Tot zover het verhaal van de gebeurtenissen tijdens het bezoek van koning Lodewijk aan Tilburg, hoofdzakelijk naar de gegevens van het ambtelijk opgemaakte

verbaal. Dit verhaal kan ons echter maar matig vol-
doen met betrekking tot het feit, waar het hier eigen-
lijk om gaat, de verheffing van Tilburg tot stad! De se-
cretaris van het gemeentebestuur vermeldt alleen, dat
de koning aan het bestuur de mededeling deed, dat hij
op de morgen van dinsdag 18 april 1809 bij Koninklijk
Besluit Tilburg tot stad verheven had. Het is dus blijk-
baar niet geschied na een bespreking met of ten over-
staan van het gemeentebestuur, dat pas naderhand
door de koning hiervan in kennis werd gesteld.

Het wordt vaak zo voorgesteld, dat koning Lodewijk bij
zijn bezoek aan Tilburg zo zeer onder de indruk raakte
van de omvang en de betekenis der industrie in deze
plaats, dat hij haar nog tijdens zijn verblijf in Tilburg
bij Koninklijk Besluit tot stad verhief. Naar de opvat-
ting van deze schrijvers zou het een spontane reactie
geweest zijn op nieuw verworven kennis en inzicht,
vooral ook als verband gelegd wordt met het bezoek
aan de twee genoemde fabrieken. Dit moet onjuist
geacht worden, omdat het Koninklijk Besluit reeds
getekend was voor het bezoek plaatsvond. Het mag
echter betwijfeld worden of des konings kennis van de
Tilburgse industrie wel zo geheel nieuw was, hetgeen
dan de spontaniteit, waarmede hij het betreffende be-
sluit zou genomen hebben, min of meer betrekkelijk
maakt.

Reeds veel eerder op de hoogte

Reeds voor zijn komst naar Tilburg moet de koning
behoorlijk op de hoogte geweest zijn van de betekenis
der Tilburgse wolindustrie. Zijn belangstelling en zorg
voor de welvaart van zijn onderdanen zijn bekend. In
april 1808, juist een jaar voor zijn bezoek aan Tilburg,
was op zijn initiatief te Utrecht een tentoonstelling
gehouden met het doel aan de Nederlandse industrie

In de stoet die de koning
begeleidde, trok een troep
voerlieden te paard mee met
blauwkielen aan. Prent van
Maaskant omstreeks 1810.
(Part. coll.)

meer bekendheid te geven. Op deze tentoonstelling
was Tilburg met elf inzendingen vertegenwoordigd,
die elk in haar verscheidenheid en samenstelling
de gehele productie van het bedrijf te zien gaven.
Daarmee stond het op de eerste plaats wat het departe-
ment Brabant betrof en landelijk nam het de tweede
plaats in. Het werd alleen door Amsterdam, dat twaalf
inzendingen had, overtroffen. Dit feit kan toch niet aan
de belangstellende aandacht van de koning zijn ont-
gaan.

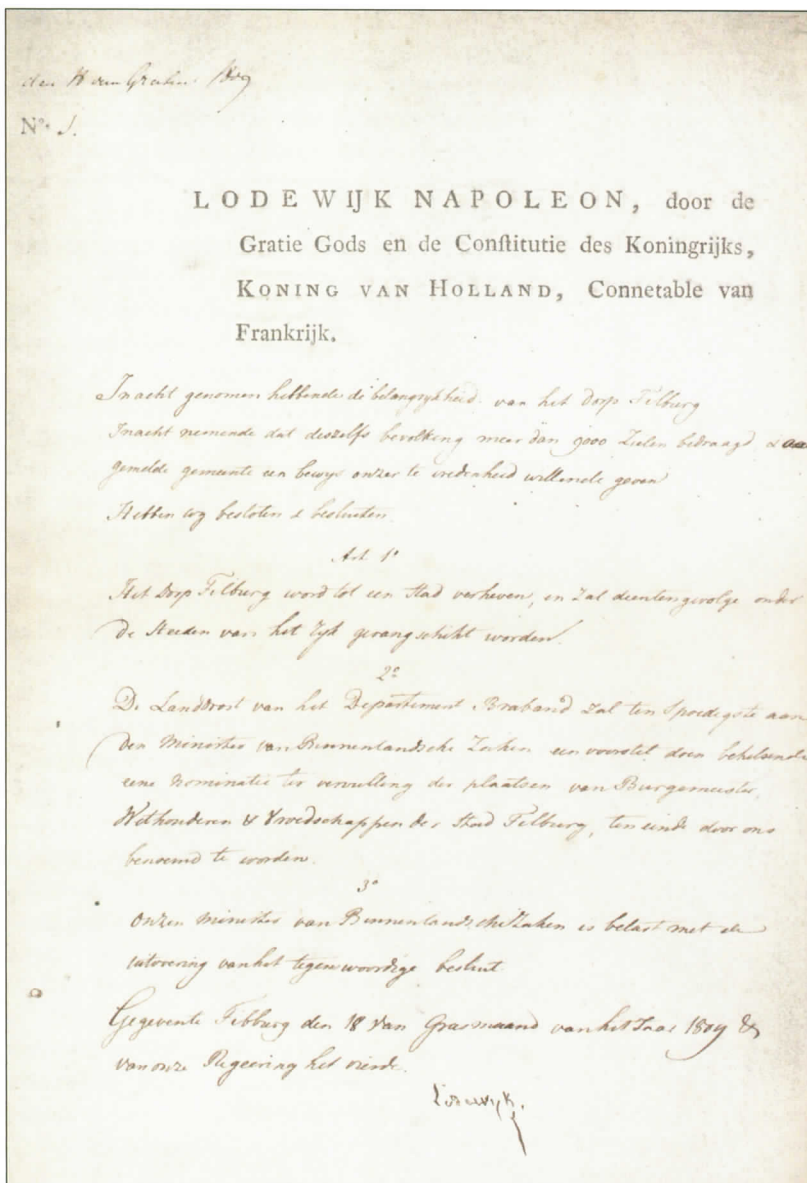
Maar er is meer

Toen het in 1809 vaststond, dat koning Lodewijk het
departement Brabant zou bezoeken, had hij aan de
landdrost de wens te kennen gegeven door *een al-
dernaauwkeurigste statistiek* op de hoogte te worden
gesteld van de toestanden in dit departement. De 19e
juni 1808 bracht de landdrost dit verlangen van de ko-
ning ter kennis van de plaatselijke besturen. Het ge-
meentebestuur van Tilburg haastte zich aan de wens
van de vorst te voldoen en zond reeds de 2e juli 1808
een rapport aan de kwartierdorst van Oisterwijk. Deze
*Staat der Fabrieken en Trafijken binnen de gemeente
Tilburg van 2 July 1808* was met zorg samengesteld,
liet duidelijk de belangrijkheid van de industrie zien en
bracht tevens moeilijkheden en bezwaren met midde-
len tot verbetering naar voren.

De kwartierdorst van Oisterwijk moest de binnenge-
komen rapporten van de gemeentebesturen verwer-
ken in een algemeen overzicht van de toestand in
zijn district en dit aan de landdrost opzenden met de
opgaven van de gemeentebesturen. Uit de rapporten
van de kwartierdorst werd door de landdrost een
algemene statistiek van het departement samenge-
steld, die als *Précis Statistique du Département de
Brabant* de 12e september 1808 naar de koning werd
gezonden. Bij deze statistiek was een *Tableau géné-
ral des Manufactures* gevoegd, waarin de gegevens
over de industrie afzonderlijk waren verwerkt. Bij ge-
legenheid van het bezoek heeft het gemeentebestuur
van Tilburg nog een *memorie van Tilburgs Financien,
Armfonds, Fabrieken, Trafijken, Molens, Bevolking,
Parochiale Kerk, Landerijen etc.* samengesteld. Uit het
opgemaakte verbaal van het bezoek blijkt echter niet
of deze al of niet aan de koning is aangeboden of met
hem besproken.

Industrie speelde geen beslissende rol

Het lijdt evenwel geen twijfel of koning Lodewijk heeft
al vóór zijn bezoek aan Tilburg kennis genomen van de
toestand in deze plaats. Al zal de deskundige toelich-
ting op de rapporten, die hij misschien van zijn gast-
heer, de alleszins bekwame fabrikant M. van Dooren,
heeft ontvangen, een en ander verduidelijkt hebben,
het staat toch wel vast, dat de koning volstrekt niet
als een vreemdeling in Jeruzalem is gearriveerd en
dat de mogelijkheid, dat reeds van te voren het besluit
werd vastgesteld om Tilburg tot stad te verheffen,
niet zo onwaarschijnlijk is. Het lijkt zelfs niet verme-
tel te veronderstellen, dat in laatste instantie de be-
tekenis van de industrie niet het beslissende motief is

Op 18 april 1809 wordt Tilburg tot stad verheven door koning Lodewijk Napoleon. (Nationaal Archief Den Haag).

geweest bij deze verheffing. De tekst van het betreffende Koninklijk Besluit noemt de industrie niet, maar spreekt alleen van de belangrijkheid van het dorp Tilburg en de grootte van het aantal inwoners.

3 Tijdens de Brabantse reis van de koning werden op 3 mei 1809 ook Roosendaal en Oosterhout tot stad verheven, een feit, dat de mening versterkt, dat de drie besluiten tot verheffing als stad, reeds voor de reis waren gepland. In het Koninklijk Besluit betreffende deze laatste twee plaatsen werden alleen de uitgestrektheid en volkrijkheid als motief voor de verheffing aangegeven. Verder stond in dat besluit, dat deze steden in rang zouden volgen na Tilburg, waarbij Oosterhout voor Roosendaal kwam, Beslissend is hier de oppervlakte en het aantal inwoners. Tilburg, 7.946 bunder, ruim 9.000 inwoners. Oosterhout, 7.297 bunder, ruim 6.000 inwoners. Roosendaal, 5.715 bunder, ongeveer 5.000 inwoners. De veronderstelling lijkt wel gewettigd, dat naar dit schema de beslissingen genomen werden.

Het grootste en formidabelste dorp

Het Koninklijk Besluit van 18 april 1809, waarbij

Tilburg, door de landdrost genoemd *het grootste en formidabelste dorp in 't geheele Departement* tot stad werd verheven, luidt aldus.

Lodewijk Napoleon, door de gratie Gods en de constitutie des koninkrijks Koning van Holland, Connetable van Frankrijk. In acht genomen hebbende de belangrijkheid van het dorp Tilburg; In acht nemende, dat deszelfs bevolking meer dan 9000 zielen bedraagt en aan de gemelde gemeente een bewijs onzer tevredenheid willende geven;

Hebben wij besloten en besluiten:

art. 1 Het dorp Tilburg wordt tot eene stad verheven en zal dientengevolge onder de steden van het rijk gerangschikt worden.

art. 2 De landdrost van het departement Brabant zal ten spoedigste aan den minister van Binnenlandsche Zaken een voorstel doen, behelzende eene nominatie ter vervulling der plaatsen van Burgemeester, Wethouders en Vroedschappen der stad Tilburg, ten einde door ons benoemd te worden.

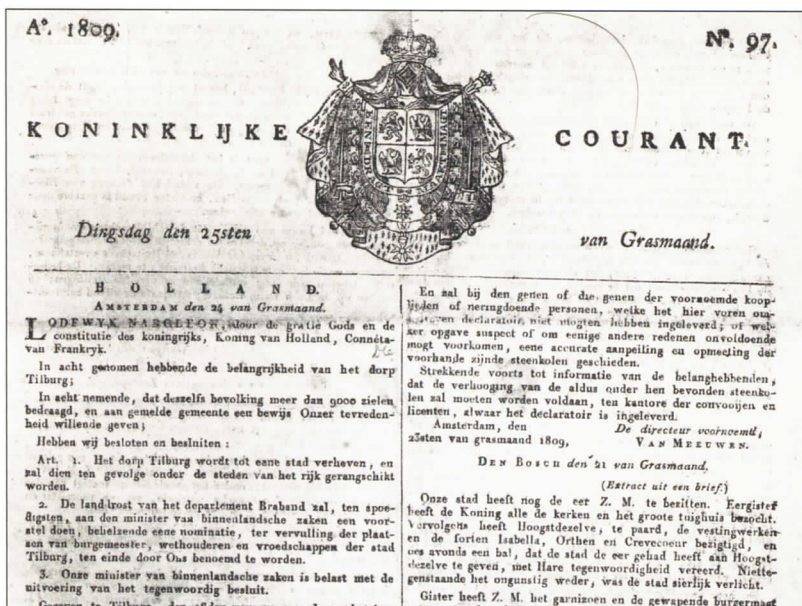
art. 3 Onze minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van het tegenwoordige besluit. Gegeven te Tilburg, den 18 van Grasmaand van het jaar 1809 en van onze Regeering het vierde.

Lodewijk.

Wat had dat te betekenen?

In principe had de verheffing van Tilburg tot stad staatsrechtelijk geen betekenis. In het verleden was dat wel het geval geweest, maar twee dagen nadat Tilburg onder de steden was opgenomen, verscheen een nieuwe wet op het bestuur der gemeenten, die principieel geen onderscheid maakte tussen steden en dorpen, zodat de verheffing tot stad alleen een kwestie van eer en aanzien was. Men zou alleen kunnen zeggen, dat het Koninklijk Besluit van 18 april 1809 de toepassing van de Wet van 20 april 1809 voor Tilburg eerder haar beslag gekregen heeft.

Wat de veranderingen van 1809 inhielden zal ons duidelijker worden, als wij eerst de oude geldende regeling nog eens bezien. Deze dateerde van 1803, met wijziging vooral door de gemeentewet van 15 april 1807. Het gemeentebestuur van Tilburg werd gevormd door zeven personen, aangesteld door het Departementaal Bestuur, later door de landdrost van Brabant. De leden kozen zelf hun president. Er waren tevens zes gecommiteerden, wier vergadering onder de leiding stond van de president van het gemeentebestuur en die onder andere bevoegdheid hadden inzake belastingen, salarissen en het afsluiten van de dorpsrekening. Van de zeven leden van het gemeentebestuur waren er vijf aangewezen om tevens schepenen te zijn. Met twee schepenen uit Goirle vormden zij de rechtbank voor Tilburg en Goirle samen, wederom onder een zelf gekozen president. Het was in hoofdzaak een civiele rechtbank, die in criminele zaken alleen bevoegdheid bezat in overtredingen, waarop slechts een geldboete was vastgesteld en in fraudes en overtredingen betreffende de landsmiddelen.

De Koninklijke Courant van 25 april 1809 met daarin het Koninklijk Besluit van 18 april. (RAT)

De schoutciviel

Aparte vermelding, meer bepaald sinds de gemeentewet van 1807, verdient het ambt van schout-civiel. Men zou hem een hulpofficier van justitie kunnen noemen, die onder de bevelen stond van de officier bij een van de zes criminele rechtbanken in Brabant. Geheel zelfstandig trad hij op in civiele zaken en in de twee reeds genoemde gevallen van criminele justitie, die onder de bevoegdheid van de plaatselijke rechtbank vielen. In deze gevallen spande [spannen = een rechtszitting houden] hij de bank en maande scheepenen tot recht. De schout-civiel was echter ook betrokken bij het bestuur van de gemeente. Zonder lid te zijn van het gemeentebestuur had hij het recht de vergaderingen ervan bij te wonen, zat dan aan de rechterzijde van de president en kon in alle zaken preadvies uitbrengen. Hij was een soort dwarskijker namens de landdrost, aan wie hij kennis moest geven van de genomen besluiten, eventueel met zijn gevoelens, indien hij het besluit in strijd achtte met de wet. In buitengewone gevallen kon hij zelfs het gemeentebestuur bijeenroepen en voorstellen doen omtrent maatregelen en reglementen van politie. Bleef het gemeentebestuur nalatig in het nemen van politie maatregelen, dan moest hij hiervan aan de landdrost kennis geven. De schoutciviel ontving exemplaren der besluiten van het lands- of departementsbestuur en rekwireerde bij het plaatselijk bestuur de afkondiging ervan. Tevens was hij belast met de brandschouw en de schouw over wegen en rivieren ten overstaan van een plaatselijke commissie. Eigenlijk was hij de hoogste functionaris in de gemeente. In de notulen van de vergaderingen van het gemeentebestuur wordt zijn naam altijd het eerst genoemd en we zagen reeds, dat bij het bezoek van de koning de schout-civiel het meest op de voorgrond trad en de officiële woordvoerder was.

Nieuwe gemeentewet

De Wet van 20 april 1809 bracht het bestuur van de gemeente op een geheel ander plan. Volgens artikel 8 van deze wet moest iedere gemeente bestuurd wor-

den door een burgemeester, wethouders en vroedschappen. Al deze functionarissen werden benoemd door de koning, die tevens bepaalde hoeveel wethouders en leden van de vroedschap er zouden zijn. Het volgend artikel bepaalde, dat de koning moest beslissen in welke gemeenten burgemeester en wethouders een bezoldiging zouden ontvangen en hoe groot die zou zijn. De vroedschappen waren daarvan uitgesloten.

Artikel 11 stelde vast, dat in gemeenten boven de 8.000 zielen, burgemeester en wethouders geen rechterlijke functies konden uitoefenen. Dit bleef voorbehouden aan de schoutciviel met de schepenen, die echter geheel buiten het bestuur van de stad stonden. De regeling van de plaatselijke belangen was geheel toevertrouwd aan burgemeester en wethouders, terwijl met de uitvoering van wetten en besluiten van hogerhand alleen de burgemeester belast was en daarvoor de verantwoordelijkheid droeg. De vroedschap trad in de plaats van de vroegere commissarissen en had medezeggenschap in financiële zaken.

Tilburgers weinig enthousiast

Uit de officiële bescheiden van de ontvangst des konings spreekt geen enthousiasme, noch zelfs blijdschap om de verheffing van Tilburg tot stad. Evenmin is dit het geval met de notulen van de vergadering van het gemeentebestuur op 5 mei 1809, waarin mededeling werd gedaan, dat de landdrost van Brabant ambtelijk kennisgeving deed van die verheffing. Tevens werd het gemeentebestuur aangeschreven, om zo spoedig mogelijk de nodige drietallen van geschikte personen aan de landdrost voor te dragen *ten einde daaruit de nominatie van Burgemeester, Wethouders en Vroedschappen te formeren*, zoals artikel 2 van het Koninklijk Besluit van 18 april 1809 voorschreef.

Voorgestelde namen

In een buitengewone vergadering van 12 mei 1809 heeft het gemeentebestuur aan deze opdracht voldaan. Van het onderling overleg is niets vermeld. Alleen het resultaat hiervan, een lijst met 25 namen van personen, die naar het oordeel van het gemeentebestuur voor de verschillende ambten in aanmerking kwamen, wordt meegedeeld. De opdracht om voor de te vervullen functies drietallen van geschikte personen aan te wijzen, is eigenlijk toch maar slordig uitgevoerd. Misschien kon men het daarover niet eens worden, maar er worden geen drietallen genoemd voor bepaalde ambten, Het is een algemene lijst zonder nauwkeurige opgave voor welk ambt. De lijst, zoals hij was opgemaakt, gaf alleen aan, gezien de volgorde van de namen, dat de voorkeur van het gemeentebestuur uitging naar de zittende leden: Petrus Josephus Mathijs, actueel President. Leden van het Gemeentebestuur: Arnoldus van Meurs; Anthony Govert Pessers; Dionysius Verbunt; Ad. van Gils; Dionysius Botermans.

Niet leden van 't Gemeentebestuur. Mr. J.F.J. Baesten; Johan Adriaan van Meurs, senior; Paulus Vreede; Gerardus Gommarus Dams; Mart. Corn. van Dooren; Nicolaas Roelandse; Peter Cornelis Brouwers; Peter

van Liemd; Jan Arnoldus van Meurs, Arn. zn.; Jan Frans Suys; Gerardus Bogaers; Corn. Woestenberg; Arnoldus Witlox; Wouter Panis; Joh. Swagemakers; Jan Anthony van Spaendonck.

Bij de neus genomen

Intussen was al dat werk vergeefs geweest en waren de leden van het gemeentebestuur niet weinig voor de mal gehouden. Immers de 4e mei 1809 was reeds het Koninklijk Besluit getekend, waarbij aan de steden Grave, Geertruidenberg, Willemstad, Steenberg, Tilburg, Oosterhout en Roosendaal, in afwachting van nadere organisatie, een gemeentebestuur werd gegeven, bestaande uit een burgemeester en twee wethouders, ter zijde gestaan door een secretaris. Voor Tilburg werd benoemd tot burgemeester Martinus van Dooren en tot wethouders A. van Gils en mr. J.F.J. Baesten. Bij een beschikking van de Minister van Binnenlandse Zaken van 9 mei 1809 werd de landdrost van Brabant belast met de uitvoering van dat Koninklijk Besluit.

Groot onbehagen

De 12e mei, precies de dag, dat het gemeentebestuur de voordracht opmaakte voor het toekomstig stadsbestuur, ondertekende mr. P. de la Court de kennisgeving aan het gemeentebestuur van de gedane benoeming en wees hij de schepen Arnoldus van Meurs aan om deze besluiten uit te voeren en het stadsbestuur te installeren. Eigenlijk was W. A. Dams als schout-civiel de man geweest, aan wie deze taak zou moeten zijn opgedragen, zoals ook met de schout-civiel van Oosterhout en Roosendaal was geschied. Maar Dams was juist in deze dagen in de uitoefening van zijn functie geschorst, omdat hij verantwoordelijk werd gesteld, dat Tilburg geen medewerking had getoond om het besluit van de koning uit te voeren, de zaterdagse markt naar de vrijdag te verplaatsen. In de vergadering van 20 mei werden de mededeling en het

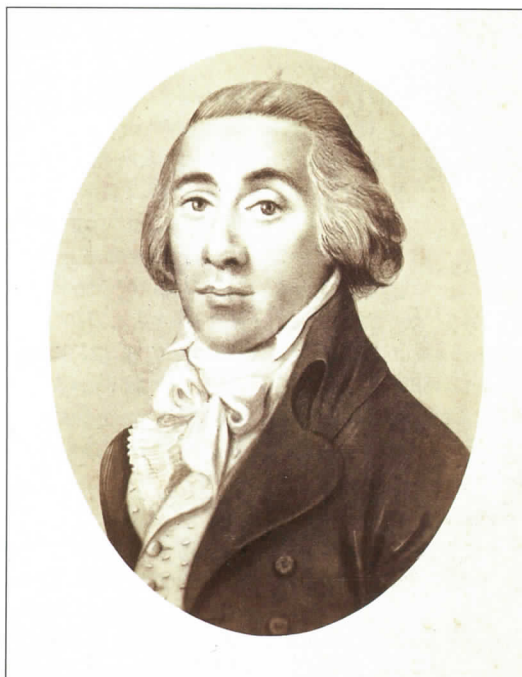
besluit van de landdrost bij het gemeentebestuur aan de orde gesteld en zonder meer voor kennisgeving aangenomen. In de notulen ontbreekt elk commentaar. We kunnen ons echter voorstellen, dat er buiten de orde een grote ontevredenheid tot uiting moet zijn gekomen. Nu aan de heren de werkelijke gang van zaken duidelijk was geworden, moeten zij zich toch wel gegriefd hebben gevoeld, dat alles buiten hen om was beslist, dat naar hun gevoelens werd gevraagd, toen de beslissing reeds genomen was en dat benoemingen waren geschied, die allermindst in hun verwachtingen lagen en waarbij van het oude dorpsbestuur, dat zij in zijn geheel op de voorgrond hadden geplaatst, alleen Van Gils als wethouder in het stadsbestuur een plaats had gekregen.

4 De installatie van het stadsbestuur op 27 mei 1809 was dan ook niets meer dan een officiële plechtigheid, correct in de vorm, waarbij elk feestbetoon achterwege is gebleven. Te groter nog moet wel het gevoel van onvoldaanheid geweest zijn, nu alleen nog slechts de burgemeester kon geïnstalleerd worden. Wethouder van Gils was door ziekte verhinderd aanwezig te zijn en Baesten was niet verschenen.

Het oude dorpsbestuur, door de heer Commissaris Van Meurs tegen vijf uur in het gemeentehuis bijeengeroepen, ontving van deze ambtelijke mededeling, dat zijn bestuur geëindigd was, zodra het nieuwe bestuur zou zijn beëdigd en geïnstalleerd. Aan de heren werd dank gebracht voor de goede diensten aan de gemeente bewezen, waarna ogenblikkelijk de benoemde burgemeester, M.C. van Dooren, de vergaderzaal binnentrad en op verzoek van de commissaris tegenover hem aan de tafel plaats nam. De secretaris las hierna de besluiten voor, die de benoeming inhielden van het nieuwe stadsbestuur en de regeling van de installatie. Daarna legde de burgemeester in handen van de commissaris de voorgeschreven eed af, waarna deze het nieuwe bestuur voor geïnstalleerd verklaarde. Met *een gepaste aanspraak* van commissaris Van Meurs, die door de burgemeester *in behoorlijke termen* werd beantwoord, was de plechtigheid geëindigd. Van de zijde van het nu ontslagen dorpsbestuur is niet officieel gereageerd, noch op de rede van de commissaris, noch op die van de burgemeester.

De burgemeestersrede

De toespraak van deze laatste, de eerste burgermeesterlijke rede in Tilburg gehouden, luidde aldus: *Door Zijne Majesteit geroepen tot de post van Burgemeester dezer gemeente, die Hoogstdezelve zo goedgegunstig behaagd heeft tot eene stad te verheffen, gevoele ik, hoe vererend ook deze benoeming moge zijn, in mij eene huiverigheid, die deszelfs oorsprong ontleend uijt eene bewustheid van deezen mijne nieuwe bediening. Ongewoon in regeringszaken en geen voorgang vindende, zal alles voor mij nieuw zijn; eene verdubbeling mijner krachten, de medewerking van Heeren Wethouders, van wiens ijver en welwilligheid ik mij overtuigd houde, zullen allen in staat zijn ter mijner ondersteuning, opdat ik mag beantwoorden aan het vertrouwen, dat Z.M. in mij heeft gelieven te stellen.*

Martinus van Dooren (1756-1811) werd in 1810 op het paleis van St. Cloud te Parijs tot eerste maire (burgemeester) van Tilburg benoemd. (RAT)

Mr. J.F.J. Baesten (1757-1823), wethouder van Tilburg. Anoniem schilderij omstreeks 1785. (Stadsmuseum Tilburg)

Gij Mijnheer, wien ik mijne gevoeligheid betuige voor de deelneming, die gij in deze mijne benoeming stelt, gij in wiens handen ik zoëven de plechtigste aller belofte van trouw aan Z.M. de Koning, van voldoening aan hoogstdezelfs bevelen, van betrachting mijner verplichtingen heb afgelegd – weest tevens getuige van de verzekering mijner verklaringe, dat ik alle mijne poginge daarheen zal trachten te wenden, opdat het welzijn van deze stad en het geluk van deszelfs ingezetenen daarvan het gevolg zijn zullende, het voor mij ten allen tijde een streelend genoeg wezende. Wanneer ik deze post zal verlaten en tot de kring mijner ambteloze medeburgere terug keeren, de bewustheid mede te nemen, dat geen opzet, maar minder doorzigt de oorzaak van mogelijk te begane misslagen zijn geweest.

Mijne Heren, gijlieden, die met de belangens dezer gemeente zijt belast geweest en ingevolge de veranderende orde van zaken uwe ambtsbetrekkingen staat je verlaten, ontvang namens deze stad, welke ik thans de eer heb te vertegenwoordigen, de plechtigste dank voor alle uwe werkzaamheden. Draagd de overtuiging met U, dat onze medeburgere zich met genoeg zullen herinneren, dat U lieden noch tijd, noch moeite te veel geweest is, wanneer de belangens dezer gemeente dezelve vorderen. Ik zal het mij steeds tot eene verplichting achten deze Uwe voetsporen te volgen in de overtuiging, dat het welzijn dezer stad daarvan onafscheidbaar gevolg zal zijn.

Nieuwe zaken weinig feest

Hiermede eindigen de notulen van de vergaderingen van het gemeentebestuur oude stijl, Van meerdere toespraken, receptie of feestbetoon wordt met geen woord gerept. Izaak Bles, die in zijn functie als secretaris was bevestigd, heeft bij deze gelegenheid een nieuw notulenboek aangelegd, onder de in de gegeven omstandigheden niet onaardige, zelfs veelzeggende titel: *Register der deliberatiën van den Burgemeester der Stad Tilburg*. Van het stadsbestuur was immers alleen nog maar de burgemeester geïnstalleerd. Vreemd en zonderling was het tot nu toe toegegaan bij de verheffing van Tilburg tot stad en de gebeurtenissen, die er mee te maken hadden en deze vreemde gang van

zaken zou niet ophouden voor het volledige bestuur zijn taak had aanvaard.

Moelijkheden rond wethoudersbenoeming

Burgemeester Van Dooren moet zich wel zonderling te moede gevoeld hebben, toen hij daags na zijn installatie, als stadsbestuurder alleen voor die taak stond. Zonder de minste ervaring hierin, was hij volledig aangewezen op zijn eerste ambtenaar, de secretaris. Vier dagen later legde wethouder Van Gils, die eerder door ziekte verhinderd was, in handen van de burgemeester de vereiste eed af en aanvaardde hij zijn taak. Eerst drie weken later gebeurde dit met de andere benoemde wethouder mr. J.F.J. Baesten. Deze had bezwaren de eed af te leggen en in functie te treden, zolang hem niet *legaal* gebleken was, welke persoon werd bedoeld voor de andere wethoudersfunctie. Wat was dan wel het geval?

Het Koninklijk Besluit, inhoudende de benoeming van het stadsbestuur van Tilburg, was zonder twijfel slordig geredigeerd. Op de eerste plaats was de naam van de burgemeester niet juist weergegeven als M.C. van Doorn. Verder waren als wethouders genoemd *Van Gils en Mr. J.F.J. Baesten*. Nu was er in geheel Tilburg wel niemand, die er aan twijfelde of met Van Gils was de schepen A. van Gils bedoeld. Maar het stond er niet uitdrukkelijk, voornaam of een nadere aanduiding ontbraken en dat was nu het bezwaar van mr. Baesten. Daarom was hij op 27 mei niet verschenen en toen hij de 5e juni daaraanvolgend door de burgemeester opnieuw werd opgeroepen om de eed af te leggen en zijn ambt te aanvaarden, was hij ten slotte wel bereid de eed te doen, maar wilde niet in functie treden voor aan zijn bezwaar was tegemoet gekomen. De burgemeester nam hier natuurlijk geen genoegen mee. In de correspondentie over deze zaak tussen de burgemeester en de landdrost heeft deze laatste geen poging gedaan om aan het verlangen van Baesten te voldoen, maar eenvoudig geëist, dat de benoemde zou gehoorzamen en doen wat van hem gevraagd werd.

De slag om de arm

Op vrijdag 25 juni werd Baesten wederom door de burgemeester opgeroepen, die hem de beslissing van de landdrost meedeelde. Baesten heeft toen de eed afgelegd en zijn functie aanvaard, nadat hij een lange verklaring had afgelegd. Hierin gaf hij te kennen, dat hij meerdere malen zijn gevoelens in dezen aan de landdrost ter kennis had gebracht, maar nu deze bij zijn opvatting bleef, meende hij niet langer te mogen weigeren. Hij gaf nochtans zijn mening niet prijs, nam geen enkele verantwoordelijkheid voor mogelijke gevolgen in de toekomst en behield zich het recht voor zo nodig zich later nog tot een hoger gezag te wenden.

Nog geen gemeenteraad

Tilburg had nu zijn burgemeester en twee wethouders, een vroedschap echter ontbrak nog. In juli 1809 wendde de burgemeester zich tot de landdrost, wat te doen met het *Plan van plaatselijke belasting*, daar het voortbestaan van het college van geëmmiteerden

twijfelachtig was. De landdrost antwoordde, dat, nu er nog geen vroedschap was benoemd, het plan moest worden opgemaakt met de gecommiteerden. Door deze beslissing werd, althans voorlopig, dit college gehandhaafd. Het bestond uit Jan Francis Suijs, Corn. Woestenberg, Arnoldus Witlox, Nicolaas Daamen, Gerardus Gommarus Dams en Nicolaas Roelandse.

Van de leden van het vroegere dorpsbestuur was alleen A. van Gils in het stadsbestuur opgenomen. Voor zover de leden van het oude gemeentebestuur ook schepenen waren geweest, bleven zij met de schoutciviel de rechtbank vormen, maar stonden overigens geheel buiten het bestuur van de stad.

Wie was M. C. van Dooren?

In het stedelijk bestuur was volgens de opzet van de wet van 1809 de burgemeester de centrale figuur, De benoemde functionaris, M. C. van Dooren, was een man van 55 jaren, toen hij aan het hoofd kwam; van zijn zo pas tot stad verheven geboorteplaats. Hij was de oprichter van de firma Van Dooren en Dams en gehuwd met Adriana Josepha Dams, een zuster van de schout-civiel.

Uit alles blijkt, dat Martinus van Dooren zijn fabriek met energie en kennis van zaken leidde en met recht een kundig en bekwaam fabrikant genoemd mag worden. Maar hij was eigenlijk alleen maar fabrikant. Van het politieke en sociale leven had hij zich bewust zo goed als geheel afzijdig gehouden, juist met het doel zich helemaal aan zijn zaak te kunnen geven. Wel was hij in 1787 lid geweest van de in Tilburg opgerichte Vaderlandse Sociëteit, maar hierbij waren vooral economische motieven in het spel.

Toen in 1803 een organisatie van het dorpsbestuur was tot stand gekomen, werd hij tot gecommiteerde benoemd, maar na twee jaren bedankte hij wegens drukke werkzaamheden in zijn fabriek. Daarvoor, in het jaar 1802, had hij maandenlang in conflict gelegen met het dorpsbestuur om zijn benoeming tot armmeester, die hij niet wilde accepteren. Beide partijen hielden taai vast aan hun standpunt en van de zijde van het gemeentebestuur waren er harde woorden gevallen aan het adres van Van Dooren, aan wie gebrek aan burgerzin en offerbereidheid werd verweten. Tegenover hem werden vele met name genoemde personen gesteld, die in dezelfde omstandigheden niet geweigerd hadden de functie van armmeester een *lastpost* zonder geldelijk voordeel, ten behoeve van de gemeenschap op zich te nemen. Op de man af werd zelfs zeer scherp opgemerkt, dat een fabrikant, die van de bloei in de industrie het meest profiteerde, ook gerust eens iets bijzonders voor de armen mocht presteren in tijden van malaise. Van Dooren liet zich echter niet van zijn stuk brengen, ging zelfs bij het hoogste gezag, het Staatsbewind, in beroep en werd daar in het gelijk gesteld. Bij de reorganisatie van het armbestuur in 1806 had hij zich echter een benoeming tot *raad* laten welgevalen en was als zodanig niet onverdienstelijk werkzaam geweest.

Het is wel vreemd, dat deze man, wiens verleden geen enkele aanwijzing gaf een publiek ambt te ambiëren en geen redelijke waarborgen voor een deskundige

vervulling ervan, nu opeens geroepen werd tot de hoogste positie in zijn stad. Op welk bestuurlijk niveau en door wie hij als zodanig naar voren werd geschoven, is mij uit Tilburgse archiefstukken niet gebleken. Persoonlijke voorkeur van de koning of de minister van Binnenlandse Zaken heeft waarschijnlijk bij de benoeming de doorslag gegeven. Niet zo vreemd is, dat het bestuur van Tilburgs eerste burgemeester, gezien zijn antecedenten, naar de mening van Van Mosselveld op sommige punten is te kort geschoten en dat de verhouding tussen hem en het vroegere dorpsbestuur te wensen overliet. Burgemeester Van Dooren, sinds de inlijving van [door, red.] Frankrijk gewoonlijk als Maire aangeduid, heeft zijn ambt niet lang mogen uitoefenen. De 15e juni 1811 is hij overleden.

Literatuur

- Blécourt, A.S. de, *De organisatie der gemeenten gedurende de jaren 1795-1851*. Haarlem 1903.
- Eerenbeemt, H.F.J.M. van den, 'De Tilburgse nijverheid en de eerste algemene tentoonstelling van volkslijft te Utrecht in 1808'. In: H.J.A.M. Schurink en J.H. van Mosselveld (red.), *Van heidorp tot industriestad. Verkenningen in het verleden van Tilburg*. Tilburg 1955. Pag. 177-181.
- Keune, A.W.M., 'De industriële ontwikkeling gedurende de 19e eeuw'. In: H.F.J.M. van den Eerenbeemt en H.J.A.M. Schurink (red.), *De opkomst van Tilburg als industriestad. anderhalve eeuw economische en sociale ontwikkeling*. Nijmegen 1959. Pag. 11-60.
- Lelie, L.D. en J.B. de Beer, *Uit het dagboek van een Tilburger*. Tilburg 1918.
- Mommers, A.R.M., *Brabant van generaliteitsland tot gewest. Bestuursinrichting en gezagsuitoefening in en over de landen en steden van Staats-Brabant en Bataafs Brabant 14 September 1629-1 Maart 1796*. Utrecht/Nijmegen 1953. Dl. 1.
- Mommers, A.R.M., 'Verlening van stadsrechten aan Roosendaal in 1809'. In: *De Ghulden Roos* 17 (1957) p. 97-109.
- Mortel, J.B.V.M.J. van de, *De positie van den Landdrost in Noord-Brabant van 1807 tot 1810*. 's-Hertogenbosch 1945.
- Mosselveld, J.H. van, 'De magistraat van Tilburg in de Franse tijd'. In: H.J.A.M. Schurink en J.H. van Mosselveld (red.), *Van heidorp tot industriestad. Verkenningen in het verleden van Tilburg*. Tilburg 1955. Pag. 137-176.
- Sasse van Yssel, A. van, 'Reis van koning Lodewijk Napoleon door Noord-Brabant in april en mei 1809'. In: *Taxandria* 4 (1897) p. 249-261.

Bronnen

- Regionaal Archief Tilburg (RAT), Inventaris van het archief van het Dorpsbestuur van Tilburg, 1387-1810, inv. nr. 1106, Protocollen van de resoluties van de municipaliteit, het gemeentebestuur, november 1808-mei 1809, *Verbaal gehouden bij het Gemeentebestuur van Tilburg bij de Intreding en verblijf van Zijne Majesteit den Koning van Holland, binnen deze gemeente*.
- RAT, idem, *Proces Verbaal der Verrichtingen ten Raadhuize der Stad Tilburg ter gelegenheid van de Installatie van de Nieuwe Regering voor dezelfde Stad. Ten overstaan van den Heere Arnoldus van Meurs, Lid der Scheepensbank te Tilburg*.
- RAT, idem, inv. nr. 1107, Protocollen van de resoluties van de municipaliteit, het gemeentebestuur, mei 1809-maart 1810.
- RAT, idem, inv. nr. 1182, Dossier betreffende de aanstelling van Martinus Cornelis van Dooren, lakenfabrikant te Tilburg, tot armmeester, 1802.
- RAT, *Dagboek W. Dams*.

Lakzegelstempel van Tilburg uit de periode van het Koninkrijk Holland 1806-1810. (Stadsmuseum Tilburg)

